

УДК 2-213:133

ЩЕПАНСЬКИЙ ВІТАЛІЙ,

кандидат філософських наук, науковий співробітник

Національного університету "Острозька академія", м. Остроз

ГЕРМЕС ТРИСМЕГІСТ У КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНОМУ ПРОСТОРИ *SLAVIA ORTHODOXA*: ПИСЬМОВА ТРАДИЦІЯ

У статті простежено рецепцію ідей герметизму в культурно-релігійному просторі *Slavia Orthodoxa* XV-XVII ст. Проаналізовано основні джерела інформації про Гермеса Трисмегіста, що поміщені до ранньомодерних кирилических рукописів.

Ключові слова: герметизм; *Slavia Orthodoxa*; Гермес Трисмегіст; алхімія.

Постановка проблеми. Будь-який текст створює свій дискурсивний простір й одночасно є частиною дискурсу більш загального. М. Фуко обґрунтував розуміння дискурсу як сукупності всього омовленого й сказаного [9, с. 61]. Більш детально дискурс - це "текст, плюс його текстовий фон із супутніх текстів", а кожен текст "...є фрагментом дискурсу і повинен розглядатися лише у взаємозв'язку з іншими супутніми текстами" [10, с. 144]. Для дослідників історії ідей або дискурсу ранньомодерної доби культурного середовища *Slavia Orthodoxa* давно вже стала звичною парадоксальна на перший погляд ситуація, коли основними джерелами інформації про будь-яке вчення є богословські трактати або тексти із релігійним змістом. Кардинальні зміни в інтелектуальному середовищі православних книжників відбулися в XV ст. і пов'язані були зі світоглядною кризою. Такий поворот став можливим лише після падіння Візантійської імперії в 1453 р. Це стало причиною притоку нових текстів та ідей до Західної та Східної Європи, у тому числі до Великого князівства Литовського. Однією із цих ідей було вчення герметизму. Першим, хто переклав праці герметичного корпусу з давньогрецької мови латиною, був італійський натурфілософ Марсіліо Фічіно в 1461 р.

Стан дослідження проблеми. Шляхи проникнення ідей, як і самі ідеї елліністичної філософії в ранньомодерну добу, що були представлені в письмовій спадщині на території українських земель, майже не опрацьовувалися.

Серед дослідників, котрі займалися вивченням ідей герметизму в середньовічних і ранньомодерних текстах, варто відзначити І. Франка, який опублікував повість "Про Єрмію" із "Крехівської Палей" (XVI ст.) [2, с. 1-2] і В. Титова, котрий описав і передрукував фрагменти з дослідження українського вченого "Апокрифи і легенди в українських рукописах", додавши виписку з анонімого астрологічного рукопису XVII ст. під назвою "Гермесові дні" [7, с. 103-104].

У цьому контексті метою нашого дослідження буде спроба аргументувати тезу про існування езотеричного дискурсу в східних і південних слов'ян, ґрунтуючись на текстах, у яких згадується засновник езотеричних знань Гермес Трисмегіст.

Виклад основного матеріалу. Поява перших текстів про Гермеса Трисмегіста в культурному просторі *Slavia Orthodoxa* припадає на XV-XVI ст. У сербській літературі

це твір Костянтина Філософа "*Žitije despota Stefana Lazarevića*" ("Життя деспота Стефана Лазаровича") і давньоукраїнський рукопис "Крехівська Палея". Якщо в сербському варіанті можна віднайти лише декілька рядків, а саме цитування слів, котрі приписують Єрмію Тривеликому: "Заклинаю тебе, небо, справу нашого Бога, закликаю тебе голосом Отцівським, коли весь світ утвердиться. Заклинаю тебе в єдинородному його Слові та Духові" [8, с. 77], то в давньоукраїнському можна прочитати окремих і досить повний розділ про життя "Єрмії Тричівеличавого". У ньому розповідається про походження Гермеса, історію його батька, про здобуття таємних алхімічних знань і життя в Єгипті. Окремо виділяється розуміння Гермесом природи буття Божественної Трійці. Також варто зазначити, що сербський текст перегукується із давньоукраїнським твором "Про еллінських мудреців", що є перекладом з грецької мови тексту, який відносять до апокрифічної літератури.

Спершу варто окреслити, хто такий Гермес Трисмегіст, ким він був в елліністичній міфології й чому літературна спадщина, яку йому приписують, є настільки унікальною та важливою для нашого дослідження. Гермес - син олімпійського бога Зевса. У давньогрецькій релігії він - ітифалічне божество врожаю й повітряної вологи, що також пов'язано з потойбічним світом. Уважався вісником божественних слів і провідником душ, "супроводжував тіні померлих в царство Аїда" [11, с. 237]. Функція вісника богів у період еллінізму перетворила його на покровителя різного роду знань і "знаючого" слова. Він став центральною фігурою герметичної теології, що розвивалася в Єгипті епохи еллінізму. Оскільки в давньоєгипетській релігії його функції виконував бог мудрості Тот, йому було дане ім'я Гермес-Тот. Був покровителем мистецтв, богом торгівлі й покровителем злодіїв - старим і молодим одночасно. Давньогрецький філософ-неоплатонік Ямвліх пише про Гермеса так: "Бог Гермес, повелитель слів, із давніх-давен справедливо шанується всіма жрецькими за спільного. Також він єдиний, хто стоїть у центрі істинного знання про богів, один і всюди. Наші предки приписували відкриття власної мудрості його імені та підписували її від імені Гермеса" [Там само, с. 43]. Така характеристика підкреслює неоднозначність функції божества в елліністичній культурі, акцентуючи на ірраціональності його природи.

Поруч із раціональністю та ж сама грецька культура дає початок іншому руслу - ірраціоналізму. Цей процес детально описав Е. Доддс у своїй праці "Греки та ірраціональне" [3]. Цей напрям знайшов своє втілення перш за все в таких елліністичних ученнях, як герметизм, гностицизм, неопіфагорейство. В образі Гермеса можна віднайти нівелювання всіх логічних принципів (тотожності, відсутності протиріччя, виключення третього), його образ постає як нелогічний. Піком герметизму вважається період II ст. н. е. Цей час включає в себе поєднання великої кількості культур у "плавильній печі", якою була Римська імперія [5, с. 154]. У кожній провінції були свої традиції, свої божества, свої міфи. Оскільки одним з основних джерел герметизму є пошук таємного знання, то джерелом знання стають тексти, створені в різних культурах людьми з різною вірою, із різними ідеалами. У цій точці принцип відсутності протиріччя переживає своєрідну кризу логічності. Якщо різні тексти утверджують протилежні принципи, але істина обов'язково повинна перебувати в них, то єдиний спосіб шукати її - це алегоричне тлумачення тексту. Кожне слово, кожна буква несуть у собі певний таємний сенс, вони можуть виступати як в одному, так і в протилежному значенні. Таємне знання - це знання, що перебуває в глибинах, неявне, туманне. Тому істину потрібно розуміти не прямо, а читати між рядками. Звідси велике захоплення античних філософів варварськими культурами. У герметизмі варварський жрець через незрозумілість своєї мови приховує щось дуже важливе, якийсь секрет. Таємниця знаходиться перш за все в постійній дії принципу симпатії, коли, наприклад, алфавіт стає висловлюванням планетарної системи, а планети співвідносять із частинами тіла людини, коли все, що зроблене з образом, переходить на носія цього образу.

Таким чином, ланцюжок інтерпретації не має кінця. Усе виходить і повертається до нього. Отже, кожен об'єкт зберігає таємниці, які необхідно вивести шляхом інтерпретації або тлумачення. Основна таємниця герметичної поєднати знаходиться в тому, що все є таємницею. Наприклад, У. Еко зауважує, що завдяки безкінечності інтерпретацій, герметична таємниця виявляється порожньою. Таємниці насправді не існують, а є безкінечний процес її пошуку. Світ у запропонованій системі стає лінгвістичним феноменом, але мова, як така, втрачає комунікативну здатність [5, с. 93].

У цьому контексті А. Февр зазначає: "Тут (*тобто в герметизмі* - В. Щ.) ми знову знаходимо давню ідею мікрокосмосу і макрокосмосу або, якщо бажаєте, принципу універсальної відповідності" [12, с. 11]. Тобто центральною ідеєю езотеризму, у тому числі герметизму, яку формулює А. Февр, є *Принцип відповідності*, сформульований ще в "Смарагдовій скрижалі" Гермеса Трисмегіста, у якій написано: "Те, що зверху, подібне тому, що знизу" [12, с. 12].

Друга ідея - *Жива природа*. Вся природа є не простою системою зв'язків, вона являє собою живий організм. Історія природи переплітається з історією людини, яка є елементом природи, а вся природа чекає на позбавлення від страждання, котре може відбутися лише через людину [Там само].

Третя ідея - це *Роль уяви і посередництва*. Уява сама по собі є посередником між людиною та божественними ідеями, людиною і природою. Посередником може бути людина, книга, символічне зображення, що актуалізує можливості активної уяви [Там само].

Незважаючи на безкомпромісність християнської

ортодоксії, ці явища не зникли із життя й культури християнського суспільства, із підпілля вони продовжували справляти відносно значний вплив. Так, в окремих рухах середніх віків, таких як богоміли, павликіани та катари, знайшли своє втілення зороастрійські та маніхейські впливи. Елементи, котрі складали із себе конструкцію гностицизму, магичні практики, що перекочували із грецького та римського світів, побутували серед простих людей та уживалися з християнськими обрядами та таїнствами. Акумуляуючись, це надбання "зреченого знання" проявило себе в той момент, коли західна культура переживала складний перехід від середньовіччя до Нового часу. У контексті широкого перевідкриття давнини мислителі Ренесансу знайшли відкинуті полемічним нарративом учення й реінтерпретували їх у новому контексті. Зауважимо, що до епохи Відродження існував серйозний пласт ученя, що був відкинутий ортодоксальним християнством і який В. Ханegraaf назвав "образом Іншого" [5, с. 244], з котрим боролися і якому протиставляла себе рання християнська церква. Такий самий процес можна простежити в історії рухів стригольників та жидовствуючих у Московії XIV-XVI ст. [1].

Більшість релігійної літератури XV-XVI ст. у культурному середовищі *Slavia Orthodoxa* перебувала під впливом ісихазму та апофатизму [4]. Цей момент втілювався через ірраціональність в аргументаціях та догматичність у твердженнях. Так само й християнська думка перших століть (в особі Діонісія Ареопагіта) стверджувала, що Бога правильніше описувати в заперечувальних термінах і що наша мова недостатньо розвинута, аби висловлювати опис божественної сутності. У слов'янських текстах про Гермеса можна віднайти подібні твердження. Гермес висловлюється про природу Бога також в апофатичному стилі, що цілком відповідає інтелектуальній атмосфері серед православних слов'ян. Тому книжники змогли пристосувати постать засновника езотеричного вчення доби еллінізму під свої потреби, які стосувалися питань природи буття Святої Трійці. Ідеї, висловлені від імені Гермеса в слов'янських рукописах, загалом не спростовували ключових засад герметизму про існування безкінечної кількості різних смислів, які суперечать один одному; чим більше незрозумілих слів, чим більш заплутано можна висловлювати символи та їх тлумачити, тим краще вони підходять для вираження ідеї Абсолюту.

Формування дискурсу навколо письмових згадок про Гермеса Трисмегіста можна розпочати з першого давньоукраїнського фрагменту тексту, що походить із "Крехівської Палей" і в якому описується "Єрмія Тричівеличавий" як уродженець Італії, який жив, на думку В. Титова, за текстом Палей, у часи завоювань Олександра Македонського [7, с. 103]. Після смерті свого батька й через сімейні проблеми зі своїми братами він у віці 45 років вирушає до Єгипту, де набуває слави мудреця та чарівника, що може передбачати майбутнє: "... ризу же нося злату, волховаше, поведаше им хотящее быти, бе же и хитр беседам, муж дивен и мудр и тривелик нарицаем Египтян" [2, с. 1]. Окрім цього, давньоукраїнський текст описує те, що Єрмія вмів виробляти золото: "иже изобрете руду злату перве и ковати злато" [Там само]. Цей фрагмент може вказувати на певні алхімічні знання, якими він володів. Також варто зазначити, що в тексті з "Крехівської Палей" Єрмію в Єгипті пов'язували з божеством Асклепієм: "сказает бо в различных своих словесах еже к Асклепию о божестве сице" [Там само].

Окрім історії життя та діянь Єрмії Тричівеличавого, як уже вказувалося вище, давньоукраїнський текст подає його судження про Божественну Трійцю. Центральним його твердженням є уявлення про те, що світло Божественної мудрості первинне за світло розуму. Уся цитата побудована в апофатичному стилі, де мовець стверджує неможливість пізнання божественної сутності лише за допомогою розуму і що, незважаючи на все сказане про Бога, нам це ніяк його природи не прояснить. На жаль, нам не вдалося встановити походження давньоукраїнського тексту, що був записаний у "Крехівській Палей". Цілком можливо, що він був автохтонним, а не перекладним.

Другим фрагментом, де можна віднайти свідчення про Гермеса Трисмегіста, є апокрифічний текст під назвою "Про еллінських мудреців". У ньому вміщено цитату Єрмії Тричівеличавого й коротку історію про нього, де також є вказівка на його алхімічні знання. Така інформація була подана православними книжниками зрозумілою для них мовою, тобто без алхімічної термінології, оскільки нам не відомо про наявність алхімічних текстів або згадок про них у XV-XVI ст. на території українських земель. Як зазначено в тексті, Гермес жив до часів Авраама в період до поділу мов і у своєму царстві велів чоловікам мати лише одну дружину, а не декілька, як це було раніше. За це йому Господь послав із небес залізні кліщі, щоб він міг кувати зброю супроти своїх ворогів: "Сей Ермий от древних царей по розделении язык во скорє бысть, прежде Авраама великаго. Сей повеле во своем царствии мужу едину жену держати, и добродетели его ради спадоша ему железная клещи с небесе, ими же коваша орудия на противники" [2, с. 33]. Це другий момент, коли в давньоукраїнських рукописних текстах Гермеса пов'язують із ковальською справою.

Варто зазначити, що все ж нам відомо про один протоалхімічний фрагмент, який можна знайти в збірнику натурфілософських текстів XVI ст. "Арістотелеві врата" [6, с. 519-521]. Цей фактор (відсутність алхімічних текстів), на нашу думку, трансформувалася інформація про Гермеса Трисмегіста як відкривача алхімічних трансмутаций простих металів у золото в історії про те, що він був умілим ковалем і вмів працювати із золотом, що наближало його до ювелірної справи. На думку І. Франка, автор рукопису "Про еллінських мудреців" черпав інформацію про Гермеса Трисмегіста з "Крехівської Палей" [2, с. 2]. На нашу думку, це не зовсім так, а швидше за все джерела інформації цих текстів були різними. Оскільки історія Єрмії в Палей, відрізняється від історії, котра подана в тексті про еллінських мудреців, але в обох рукописах зустрічається однаковий фрагмент, який, до речі, можна віднайти і в сербському творі "Життя деспота Стефана Лазаровича". Це вказує лише на те, що автор "Крехівської Палей" був знайомий із текстом "Про еллінських мудреців".

Третьою згадкою про Гермеса в давньоукраїнській рукописній спадщині є анонімний астрологічний фрагмент трактату XVII ст., у якому описаний поділ на "Афродитині тижні" та "Гермесові дні". В. Титов зазначає, що вчення Гермеса Трисмегіста про божественну природу дня, точніше про три частини божественної природи дня й часу загалом, сформувалося в елліністичному Єгипті, а саме: в Олександрії в I ст. до н. е. [7, с. 93]. Тут варто зазначити, що для давніх римлян юліанський календар мав божественну природу й називався *Natura dei*. У цьому календарі позначалися буквою F - сприят-

ливі дні, N - несприятливі дні, C - нейтральні дні. У слов'янських астрологічних рукописах ці дні позначались як "добрі", "злі", "середні" [7, с. 97].

На нашу думку, це досить типовий поділ днів для давньослов'янської літератури на "дні добрі" та "злі". Про цю астрологічну особливість у слов'янських рукописах детальніше можна дізнатися в дослідженні В. Титова. Зокрема, один із текстів їх описує так: "А от зимняго на летний восход то лунным кругом месяцы Армисовы дни" [7, с. 104]. На сьогодні існує декілька десятків рукописних текстів періоду XV-XVII ст., що описують поділ місяців і тижнів на сприятливі та нехороші дні. Лише декілька з опублікованих текстів містять згадку про "гермесові дні" як про несприятливі. Початок підрахунку часу "гермесовими" місячними днями починався від зимового сонцестояння й тривав до весняного рівнодення, що й зазначено в слов'янському рукописі.

Існує ще один текст XVII ст., у якому згадується про Гермеса Трисмегіста, - "Гермес Трисмегіст і Піфагор" із Крехівського рукопису [2, с. 395-397]. У діалозі священника Євгенія та Юліана Апостата згадується постать Гермеса Трисмегіста. В аргументах Юліана Апостата Гермес Трисмегіст постає як альтернатива Ісусу Христу: Ісус народився двічі, спершу як людина, а потім як Бог, тоді як серед еллінських мудреців був відомий Гермес, котрий народився тричі. Так само в тексті фігурують аргументи, які вказують на божественне походження Гермеса і його зв'язок із лікуванням через спадщину мудреця Асклепія. Євгеній відповідає, що немає жодної достовірної інформації про існування Гермеса, так само і про його божественність, також указує на те, що Гермес Трисмегіст не воскресив жодної людини, хоч і міг їх лікувати.

Висновки

Саме ці фрагменти включають давньоукраїнські тексти про "Єрмію Тричівеличавого" в загальний дискурс, який сформувався навколо герметичного корпусу літератури. Із вищезазначеної інформації можна зробити висновки, що всі ці тексти були фрагментарного характеру й не мали впливу на формування езотеричного знання, яке притаманне герметизму, у ранньомодерну добу в культурному середовищі *Slavia Orthodoxa*. У силу проникнення туди великої кількості грецької літератури в зазначений період можна припустити, що це були переклади з давньогрецьких рукописів. Варто згадати текст "Книги від Петра Єгиптянина...", який був вільним перекладом з давньогрецької і вміщений у збірник "Арістотелеві врата". Згадка Єгипту в давньослов'янських рукописах як місця, звідки приходили окультне та езотеричне (таємне, особливе) знання, указує на те, що православні книжники були частково обізнані з такою роду інформацією й могли ідентифікувати ці знання й записати їх до "зреченої літератури". А це підтверджує нашу тезу про існування езотеричного дискурсу в культурному середовищі *Slavia Orthodoxa*, хоч і у фрагментарному письмовому спадку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев А. И. Религиозные движения на Руси последней трети XIV - начала XVI в.: стригольники и жидовствующие / А. И. Алексеев. - М. : Индрик, 2012. - 560 с.
2. Апокрифи і легенди з українських рукописів / [зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко]. - Т II. Апокрифи новозавітні. А. Апокрифічні Євангелія: Репринт видання 1899 року. - Львів : Львівський національний ун-т ім. І. Франка, 2006. - 532 с.

3. Доддс Е. Р. Греки и иррациональное / Е. Р. Доддс. - М. : Университетская книга, 2000. - 320 с.
4. Кризина Г. Паламізм та духовно-культурне відродження православної екумени / Г. Кризина. - К. : Видавн. відділ Української православної церкви, 2011. - 216 с.
5. Носачев П. Г. "Отреченное знание". Изучение маргинальной религиозности в XX и начале XXI века / П. Г. Носачев. - М. : Изд-во ПСТГУ, 2015. - 336 с.
6. Райан В. Ф. Баня в полночь: Исторический обзор магии и гадания в России / В. Ф. Райан. - М. : Новое литературное обозрение, 2006. - 720 с.
7. Титов В. В. Ложные и отреченные книги славянской и русской старины: Тексты - первоисточники XV-XVШ вв. с примечаниями, комментариями и частичным переводом /

- В. В. Титов. - М. : Государственная публ. историч. библ. России, 1999. - 133 с.
8. Философ К. Повест о Словима. Житије деспота Стефана Лазаровића / Константин Философ. - Београд : Просвета: Српска књижевна задруга, 1989. - 154 с.
9. Фуко М. Археология знания / М. Фуко. - СПб. : Гуманитарная Академия, 1996. - 416 с.
10. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / В. Е. Чернявская. - М. : Книжн. дом "ЛИБРОКОМ", 2009. - 248 с.
11. Ямвлих. О египетских мистериях / Ямвлих. - М. : АО "Х.Г.С.", 1995. - 288 с.
12. Faivre A. Access to Western Esotericism / A. Faivre. - New York : SUNY Press, 1994. - 370 p.

Додатки

"Оповідання про Гермеса Трисмегиста" [2, с. 1-2]
(переклад сучасною українською мовою В. Щепанського)

...¹ і Халдею і Персію, навіть до Вавилону, також Азію і Європу, і Скіфію, і частково Хозарію, все завоював. Саме тоді об'явився Ермія Триславний.

Про Ермію. По смерті Дієва, сина Крона, що був царем в Італії, син його Ермія, маючи 45 років від свого дня народження, був чоловіком хитрим та мудрим, навчився винаходити золоту руду й кувати золото. Його розуму заздрили всі брати, котрі були рідними йому побатькові, бо мав він їх багато. Братів у нього було більше 70 чоловік, бо багато жінок прийняв батько їхній. Ермія був сином від першої дружини свого батька. Задумав якось Пік убити свого брата Ермію. Розуміючи, що задумали його брати через заздрість, віддав він їм чимало золота й вирушив у Єгипет до коліна Хамового. Його там прийняли з честю. І жив він там у почестях, ризу носив золоту, займався волхвванням, розповідав людям те, що на них чекало в майбутньому. Був він хитрий у бесідах, чоловік чудесний і мудрий, і Тричі Величавим його назвали в Єгипті, бо три великі сили він підкорив, що наблизили його слова до слів Асклепія про Бога.

¹ Початок утрачений.

Ермія про Трійцю. Не гідний я для того, щоб розповідати про таємниці будови Господа Нашого. Мені так само, як і вам, було б неприємно про нього питати. Бо розповідати таємниці негідно для нас. Навіть якщо вухами чути, нам не пізнати Його, бо світло мудрості стоїть перед світлом розуму. І де не встигає розум, там мудрість приносить світло, бо іншого не може бути для цієї єдності, що творить в собі своєю мудрістю. Ця єдність притаманна для Нього, і лише своїм розумом і світлом мудрості все отримане нами ми можемо сказати. Але хіба не про це ангели чи біси свідчать чи інша річ свідчить, він бо Господь Бог і все про Нього ними сказане.

Бо Його слова все звершать і в ньому вони батько і початок всіх речей, як народження води через воду відбувається.

І про це кажучи, молю: "заклинаю тебе небо Бога Великого і його мудру справу, будь милостивим". Заклинаю тебе Отче, кажучи: "Це було перше, коли і де світ сотворив весь і утвердив волю". Кажучи: "Це Отець прийшов до іншого Слова свого".

Цю вказівку на Царя від пречистого Кирила подаємо, так само як і ваш - Ієремія не відаючи майбутнього Трійцю Єдиносущу сповідував.

Про еллінських мудреців (фрагмент про Ермію) [2, с. 33]
(переклад сучасною українською мовою В. Щепанського)

Ермія Тричівеличавий каже: "Заклинаю тебе небо, справу великого Бога, заклинаю тебе голосом Отцівським, який пророчить, коли весь світ утвердить, заклинаю тебе єдиному його Слові і Духові".

Той каже: "Бога розуміти - це є неправильно, сказати щось про Нього неможливо. Є Він Трисущим і невимовною сутністю, не маючи подоби в людській мові".

Щепанський Виталий,

кандидат філософських наук, науковий співробітник
Національного університета "Острозька академія", г. Острозь

**ГЕРМЕС ТРИСМЕГИСТ В КУЛЬТУРНО-РЕЛИГІОЗНОМ ПРОСТРАНСТВЕ SLAVIA ORTHODOXA:
ПИСЬМЕННАЯ ТРАДИЦИЯ**

В статье прослежена рецепция идей герметизма в культурно-религиозном пространстве *Slavia Orthodoxa* XV-XVII вв. Проанализированы основные источники информации о Гермесе Трисмегисте, содержащиеся в раннемодерных кириллических рукописях.

Ключевые слова: герметизм; *Slavia Orthodoxa*; Гермес Трисмегист; алхимия.

Shchepanskyi Vitalii,

PhD, Research Associate in National University "Ostroh Academy"

HERMES TRISMEGISTUS IN CULTURAL AND RELIGION SPACE OF *SLAVIA ORTHODOXA*: WRITTEN TRADITION

The appearance of the first Hermes Trismegistus' texts in cultural space "Slavia Orthodoxa" falls on XV century: in Serbian literature Konstantin Filozof's "Žitije despota Stefana Lazarevića" (Vita of Despot Stefan Lazarević) and in old Ukrainian "Palais Krekhivsky" described by Ivan Franko. Serbian version contains only few lines, but Ukrainian includes individual and very complete section on Hermes Trismegistus' life. It provides the information on the origin of Hermes, on the story of his father, and on his studying of secret alchemical knowledge in Egypt. Separately is Hermes understanding of the Trinity divine nature allocated.

Orthodox literature of XV century is mostly apophatic. Following the Christian thought of first centuries, which in the face of pseudo-Dionysius Aeropahit stated, that the description accuracy of God is in denial terms only and that our language is not developed enough to express the divine essence. Such statements can be found in the Slavic texts of Hermes. God's Hermes nature is also stated in apophatic style that is consistent to intellectual atmosphere of Orthodox Slavs. So the scribes were able to tailor the Hermetism founder's image to their needs, concerning questions on the nature of the Holy Trinity being. In general, it did not contradict to Hermetism, which believes that the more there are meanings contradict to each other, the more obscure the words are used, the more expressed is shown in confusing characters, the more they are suitable to describe the Absolute.

Keywords: *hermetism; Slavia Orthodoxa; Hermes Trismegistus; alchemy.*

REFERENCES

1. Alekseev A. I. (2012), Religious movement in Russia last third of the XIV - XVI centuries: Strigolniki and Judaizers, Moscow, 560 p. (rus).
2. Franko Ivan (2006), Apocrypha and Legends from Ukrainian Manuscripts / collected, compiled and explained, Lviv, 532 p. (old ukr).
3. Dodds E. R. (2000), The Greeks and the irrational, Moscow, 320 p. (rus).
4. Kryzyna G. (2011), Palamizm spiritual and cultural revival of the Orthodox ekumeny, Kyiv, 216 p. (ukr).
5. Nosachev P. G. (2015), "Abdication of knowledge" The study of marginal religiosity in the twentieth and early twenty-first century, Moscow, 336 p. (rus).
6. Ryan V. F. (2006), Bath at midnight: Historical overview of magic and divination in Russia, Moscow, 720 p. (rus).
7. Titov V. V. (1999), False and renunciation books Slavic and Russian antiquities: Lyrics - primary sources fifteenth and eighteenth centuries. with notes, comments and partial translation, Moscow, 133 p. (rus).
8. Filozof K. (1989), Tale of Slovima. Zhitije Despot Stefan Lazaroviĉa, Beograd, 154 p. (serb).
9. Foucault's M. (1996), Archaeology of Knowledge, St. Petersburg, 416 p. (rus).
10. Chernjanskaja V. E. (2009), Text Linguistics: Polikodovost, intertextuality, interdiskursivnost, Moscow, 248 p. (rus).
11. Iamblichus (1995), On the Egyptian Mysteries, Moscow, 288 p. (rus).
12. Faivre A. (1994), Access to Western Esotericism, New York, 370 p. (engl).

© Щепанський Віталій

Надійшла до редакції 11.03.2016